

PERE ALZINA SEGUÍ

Assessor de formació del CPR de Maó. Professor dels Cursos de Reciclatge de Català a Menorca

Emocions, actituds i formació del professorat

Obtenir el títol pot sorprendre a més d'un. Intentaré explicar-me. Des de fa alguns anys treball en les assignatures de Didàctica de la Llengua (actual Metodologia General de la Llengua Catalana) i com a assessor del CPR de Menorca. He viscut, per tant, diverses experiències de formació del professorat que m'han fet reflexionar sobre els trets característics que fan que un determinat curs, seminari o grup de professionals en formació es consolidi i tingui èxit. Així mateix, m'he demanat moltes vegades quins són els elements cabdals de tot procés de perfeccionament del professorat.

És fàcil deduir la gran quantitat de variables que intervenen i la gran quantitat de situacions personals que interactuen en tot procés. Tot això sempre m'ha interessat; especialment un aspecte: el relacionat amb les emocions, els valors i les actituds.

No és fàcil trobar respostes més o menys científiques a aquest tema. Ens movem en un terreny relliscós. Els estudis són molt parcials i la majoria es basen en intuïcions, suposicions i molta observació de la realitat quotidiana. Darrerament han aparegut alguns treballs sobre la intel·ligència emocional. Dia rere dia el tema és objecte d'estudis més o menys profunds. No m'hi referiré. Simplement esbossaré una petita reflexió personal.

La concepció tecnològica de la relació ensenyament-aprenentatge ens ha portat a una visió parcial de la realitat. Molts dels actuals models educatius porten una càrrega excessiva de tecnocràcia (elaboració de documents, confecció de programacions molt rígides i tancades, disseny de continguts hora per hora...). La documentació escolar i la producció escrita derivada de les necessitats de la reforma han creat un llenguatge enrevessat que no és útil per expressar sentiments, emocions, valors i actituds, tot i que la proposta oficial els incorpori com a continguts propis d'aprenentatge.

Els processos de formació del professorat també s'han contaminat d'aquesta tendència tecnològica. El terreny de les vivències personals, de les experiències a l'aula, del compartir, de l'anàlisi de les percepcions individuals és oblidat sistemàticament. No proposo cap

tipus de teràpia de grup ni de tertúlia de cafè. Ens cal una visió més científica d'aquests processos. Però el que sí que cal reivindicar és una visió més humana dels processos de formació del professorat on les emocions tinguin el seu lloc i puguin ser tingudes en compte com un aspecte bàsic de la relació humana.

Daniel Cassany (1994) ens comenta: «Qualsevol activitat genera sensacions i actituds diverses, les quals, de mica en mica, van configurant la percepció que tenim d'aquesta activitat i la manera com la realitzem. Posem per exemple l'acte de caminar: ens pot agradar més o menys, podem gaudir d'una excursió fantàstica al Pedraforca o detestar la passejadeta fins a un poble perquè no hi ha autobús. Podem caminar d'esma, de mala gana, amb satisfacció, amb relaxació, nerviosisme, impaciència, cansament. I tot el que sentim i opinem al respecte incideix en la mateixa activitat».

El mateix passa amb la formació del professorat. A mesura que ens formem anem construint les percepcions, tenyides d'emocions, de la nostra relació a les aules. A partir de les experiències personals de formació es va configurant tot un sistema de valors, actituds i emocions que actuaran en el futur. Com més interessants i positives siguin les nostres experiències més ganes tindrem de repetir-les. Aquestes percepcions es van modificant al llarg del temps, evolucionen a partir de vivències noves i es matisen, amplien, desenvolupen i minven segons multiplicitat de factors.

El reciclatge de la llengua catalana no defuig aquestes consideracions. El procés de normalització lingüística pateix nombrosos entrebancs a causa de les «jugades» i els paranys de les nostres emocions, potser visceral i poc racionals, però emocions en definitiva.

Què podem fer per propiciar una progressiva construcció d'actituds, valors i emocions més positius envers, en el nostre cas, la normalització de la llengua i, en general, en tot procés de formació del professorat?

1. Ens cal, en primer lloc, aprendre a escoltar les opinions diverses i contradictòries dels professors. Ens cal escoltar-nos a nosaltres mateixos i analitzar, instrospectivament, les nostres experiències de formació i els ele-

Foto: Arxiu ICE

ments que han esdevingut cabdals a nivell personal. Hem de propiciar el diàleg, la confrontació d'idees, el debat i la discussió organitzada, com a punt de partida per a una progressiva construcció de coneixement.

2. Haurem de crear un clima adient, allunyat de tensions i crispacions per qüestions tècniques, on es pugui parlar tranquil·lament dels nostres problemes a l'aula, de la nostra pràctica quotidiana i dels nostres sentiments envers els nens.

3. Hem de crear un ambient reflexiu i ric, motivador i engrescador on, partint del que fem i sentim, teoritzem i ens replantegem la nostra pràctica.

4. El model de formador del professorat ha de canviar. El professor que fa tasques de formació de companys ha de construir una especial sensibilitat vers els sentiments i les emocions. Cal actuar receptivament, cal una actitud oberta, profundament democràtica i respectuosa envers les idees contràries a les nostres. Cal reconstruir el pensament a partir del diàleg i la reflexió. Això ens obliga a estar atents a les necessitats i els problemes plantejats i a no donar tota la importància als continguts. Acabar el programa esdevé, a vegades, una poderosa eina d'angoixa i de tensió. Ens cal prioritzar els continguts i destacar aquells que més es relacionen amb la pràctica habitual i amb la solució dels problemes que tenim a les aules. Això no implica, en cap moment, minvar la qualitat dels continguts treballats ni la teorització sobre la pràctica.

5. Els punts anteriors ens obliguen a negociar els continguts, a treballar en funció dels problemes detectats, en funció de les necessitats expressades pel professorat. El procés de detecció de necessitats ha de ser sistemàtic i ha de permetre formular els paràmetres del programa de manera rigorosa. Hem d'aprendre a negociar democràticament l'activitat de l'aula.

6. Al llarg del procés cal considerar i incorporar aspectes i comentaris dels companys. Tenir en compte el que la gent diu i incorporar-ho al programa és un important factor de qualitat i d'èxit final.

7. Ens hem de permetre sorpreses: cal valorar allò que cadascú té de positiu. Totes les persones evolucionem i hem d'aprendre a escoltar el que cadascú vol dir i aportar. Això és un aspecte clau si volem que la participació a les classes millori.

8. Cal pensar sempre en positiu. Cadascú aporta quelcom d'interessant. Hem d'aprendre a valorar.

9. Cal crear un clima acollidor. El professor assisteix a les classes després de la jornada laboral. De fet, tots manifestem un cert cansament. La formació del professorat ha de cuidar aquest aspecte i valorar l'esforç personal que suposa tot procés de perfeccionament realitzat fora de l'horari lectiu.

10. El professor no s'ha d'avorrit fent sempre el mateix i repetint sempre els mateixos continguts. La vitalitat és un altre aspecte emocional que cal tenir en compte. Hem de transmetre ganes de treballar i aquestes

sorgeixen de la innovació, de la recerca, i d'actuar d'acord amb les diferents realitats.

11. Hem de potenciar el pensament crític i la reflexió imaginativa. La formació del professorat ha d'incorporar les habilitats de raonament, d'inducció i de deducció, de pensament divergent. S'han d'analitzar els fets des d'angles diferents i s'han de valorar les aportacions contradictòries. Podem arribar a consens sobre aquelles coses en les quals estem d'acord i arribar a acords sobre les coses en les quals no estem d'acord.

Cal analitzar el que ens passa a les aules, deduir-ne causes i conseqüències, proposar-hi alternatives, avaluar-les i tornar a començar, tot seguint el raonament de la recerca acció.

12. Cal treballar l'elaboració del criteri: alguns professionals incorporen les noves propostes sense reflexió, sense estudi personal, sense sotmetre a anàlisi i validació les propostes i sense la necessària adequació a la realitat de la classe. Això ens ha passat amb múltiples propostes didàctiques i cal evitar-ho. Hem de treballar la formació des d'un criteri professional prou sòlid i a la vegada prou sensible a les noves propostes i realitats que ens permeti avançar contínuament sense presses però sense pauses.

13. Hem d'anar més enllà del criteri de satisfacció en la valoració de les activitats de formació del professorat. Hem de superar els típics i tòpics comentaris: «Ha anat molt bé, estem molts satisfets» o «Ha anat molt malament». Des del nostre criteri cal valorar pros i contres, aspectes positius i aspectes a millorar, tot establint una dinàmica de contínua millora de les activitats.

14. La formació del professorat ha de potenciar la recerca didàctica, la teorització, la reflexió i la formació personal. Hem de superar la recepta i presentar les experiències degudament contextualitzades i teoritzades. Hem d'aprofundir en les nostres concepcions i saber interpretar i situar la pràctica en el marc teòric adients.

15. Ens cal, en definitiva, remirar la persona i la seva complexitat humana per oferir una nova dimensió a l'educació. El món de les emocions seguirà actuant en les nostres ments i construint percepcions i vivències personals.

Els components actitudinals, emocionals i fins i tot cognitius són de construcció personal. Serà difícil establir uns criteris metodològics, com els que fins ara he exposat, que ens permetin actuar amb fiabilitat. Les anteriors reflexions no es poden transmetre directament, s'han de construir en un marc adient, en un clima respectuós i asserenat que permeti enriquir-nos, diversificar les experiències individuals, aprofundir la nostra reflexió, descobrir l'interès de la nostra tasca, generar actituds positives i crear sensacions agradables i satisfactòries.

Al final de les classes de metodologia general de la llengua fem una petita reflexió sobre el que hem après en relació amb els objectius proposats a l'inici. Aquesta reflexió ens permet ajustar de nou la metodologia utilitzada i millorar l'ambient i el clima afectiu de l'aula, tot i

tenint en compte l'objectiu bàsic de les sessions: una progressiva normalització, en situacions quotidianes de comunicació, de la llengua catalana i una millora de les condicions pedagògiques, didàctiques i humanes de l'ensenyament de la llengua. Heus aquí algunes de les reflexions fetes per professors quan finalitzen les classes. D'elles es desprèn la idea de les anteriors reflexions i transpara el sentiment humà que hem intentat esbossar al llarg de l'article:

— «He après una cosa que no es fa a l'escola: deixar que els al·lots s'expressin, escoltar-los. A vegades als mestres ens interessa més la part de coneixements dels fillets que la part humana i crec que ambdues són importants».

— «He après que els al·lots han de disfrutar comunicant-se, que ells han de decidir allò que és més important i han de dissenyar els seus propis actes de comunicació, siguin orals o escrits, de manera significativa i funcional».

— «He après a reflexionar sobre les activitats treballades i posar els mitjans adequats més adients a cada activitat de tipus comunicatiu».

— «Crec que he après a entendre un poc més que és d'important el nostre treball d'anàlisi i reflexió i la reestructuració constant del nostre quefer educatiu; estudi, anàlisi i reflexió són camins a seguir contínuament».

— «He après a donar molta importància a allò que els al·lots diuen i a escoltar-los. Que el bon mestre ha de fer molta feina fora de l'aula i l'ha de fer amb gust. Que el mestre es fa dia a dia i no durant els estudis de magisteri. Que hem de fer pensar als al·lots i fer que treguin el millor de si mateixos. He comprovat que el mètode que empràvem per fer la comprensió lectora servia de ben poc».

— «He après a plantejar-me quin tipus de classe de llengua feia i com la podria millorar, quins aspectes puc mantenir i quins aspectes és millor canviar-los. He après que fent feina, pensant i preparant les coses, tot pot sortir millor. He après que cada dia m'agrada més la meua feina».

Aquests petits fragments anònims il·lustren part de tot allò que he intentat transmetre al llarg de l'article: la reflexió científica, lingüística, didàctica o metodològica, profunda, conscient i sistemàtica no es produeix al marge de les emocions; de fet, són parts d'una mateixa realitat, d'una realitat més sentida i viscuda, més profunda i més humana. Les emocions se sotmeten a la racionalitat científica i aquesta es teyeix d'emotivitat mitjançant la raó, una raó compartida des de l'afectivitat. Potser això és la motivació. De fet, el diccionari defineix la motivació com l'acte de donar raons. Potser estem motivats envers alguna activitat perquè tenim alguna raó que ens dona suport. Potser algunes de les activitats escolars no motivadores no tenen cap raó de ser. Potser als alumnes desmotivats els manca alguna raó. Potser a nosaltres, com a professionals de l'educació, ens manquen raons. Potser la raó té alguna cosa a veure amb les emocions i les actituds personals.